

*Korenveld met Kraaien (Camp de blat amb corbs). Vincent van Gogh. Museu Van Gogh, Amsterdam.
Oli sobre llenç, 50,5 x 103 cm. Pintat a Auvers-sur-Oise, el juliol de 1890.*

Van Gogh va pintar aquest quadre "Camp de blat amb corbs" dues setmanes abans de la mort i és sens dubte una de les seues obres més sorprenents. Un premonitori cel fosc amb un esbart de corbs sobrevolant un dels camps de blat que havia pintat en tantes ocasions a la seua residència de Auvers-sur-Oise.

En els seus últims anys, la vida de Van Gogh girava entorn a atacs de bogeria i èpoques de lucidesa. Després del conegut incident en el qual es va tallar part d'una orella després d'un atac d'ira -sembla ser que enfocat al seu amic Gauguin, amb qui va tenir una breu convivència- va ser enviat a un hospital psiquiàtric en Saint-Rémy. Aquesta va ser la etapa de major creativitat, arribant a pintar un quadre per dia. Al maig de 1890, experimentant una millora, va sortir del psiquiàtric i se'n va anar a viure a Auvers-sur-Oise. Va ser en aquest període, en el qual va perdre el contacte amb la realitat i envaiït per una progressiva sensació de tristesa, va desenvolupar un estil basat en formes dinàmiques i en un vigorós ús de la línia. L'intens sofriment de Van Gogh, amb els seus atacs psicòtics i idees delirants es reflectia en la seua pintura.

El fet que els còrvids siguen comuns i molt visibles els han fet bastant populars en la cultura humana, els corbs apareixen en el folklore popular, en la mitologia de multitud de religions, en llegendes, en la literatura i en una àmplia varietat de manifestacions culturals. En les pel·lícules, la imatge o les veus dels corbs s'han associat a situacions de terror, suspens o mort. En la literatura els corbs s'utilitzen constantment com a símbol de mort, com en el famós poema d'Edgar Allan Poe "El corb". Els corbs també s'han utilitzat en la pintura com a símbols de mort, de solitud o de mala sort com reflecteix aquest quadre de Van Gogh.

Els còrvids com a grup faunístic

L'ancestre comú a tots els còrvids va sorgir probablement fa 53 milions d'anys en el que avui és Austràlia, des d'on es va escampar cap a Àsia i Àfrica i més tard cap a Amèrica. Actualment compta amb 24 gèneres i 123 espècies.

La família Corvidae està distribuïda a tot el món i ocupen una àmplia varietat d'hàbitats, des de l'Àrtic als deserts i els boscos tropicals; des del nivell de la mar fins als 6.400 m; en illes i continents i en hàbitats salvatges i humanitzats. L'èxit adaptatiu d'aquesta família està relacionat amb la manera de vida poc especialitzat, la alimentació omnívora i la gran capacitat cerebral. L'adaptabilitat i l'oportunisme sumat als efectes que ha tingut l'activitat humana en la modificació del paisatge han contribuït a l'expansió històrica de diverses espècies.

Els corbs despleguen els comportaments més complexos de tots els passeriformes i la llista d'habilitats cognitives d'aquestes espècies és notable, incloent l'ús d'eines, la capacitat de comptar, la resolució de problemes en el laboratori, amagar i recuperar menjar, el reconeixement de persones armades, l'habilitat de perseguir a depredadors per a obtenir les restes de les preses... S'ha comprovat a més que els corbs juguen, i no sols a jocs que els preparen per a la supervivència o per a impressionar a les possibles parelles, sinó per la mera diversió que suposa, com quan es llisquen una vegada i una altra per un vessant nevad. Algunes espècies utilitzen una àmplia varietat de reclams diferents davant possibles depredadors, donant informació específica sobre la intensitat i l'origen del perill. Els grans caps dels corbs acomoden un cervell igualment gran que és el major en relació a la grandària del cos de tots els ocells.

Actualment hi ha 7 espècies de la família Corvidae nidificants en la Comunitat València: gralla de bec roig (*Phyrrocorax phyrrocorax*), garsa blava (*Cyanopica cooki*), gaig eurasiàtic (*Garrulus glandarius*), garsa (*Pica pica*), gralla occidental (*Corvus monedula*), corb comú (*Corvus corax*) i cornella negra (*Corvus corone*) (Martí & del Moral, 2003; López et al., 2015). A més, encara que fa anys que no se citen, hi ha referències antigues d'exemplars hivernants de graula (*Corvus frugilegus*).

Espècies de Corvidae a la Comunitat Valenciana

Gralla de bec roig (*Phyrrocorax phyrrocorax*)

La gralla de bec roig té algunes diferències rellevants

respecte a la resta de còrvids: té un bec llarg i estret i unes potes igualment més fines i estretes, a més de presentar el bec i les potes acolorides, per la qual cosa s'aparta de dues dels caràcters distintius de la família. Aquestes diferències els col·loquen com el grup basal de Corvidae (Cibois & Pasquet, 1999), encara que s'ha proposat que pertanyen a una altra família (Manegold, 2008). En qualsevol cas, es manté la posició tradicional dins de Corvidae a causa d'altres caràcters comuns.

Les potes llargues i estretes són una adaptació per a desplaçar-se caminant en el sòl entre la vegetació baixa, on captura insectes introduint el seu llarg bec en el sòl o entre les restes vegetals. La seua alimentació exclusivament insectívora és igualment una característica atípica dins de la família. Està doncs més especialitzat que la majoria dels còrvids, que ecològicament són ocells generalistes.

A la Comunitat Valenciana és un ocell comú en determinades zones de muntanya, en hàbitats rocosos i herbacis on utilitza els tallats per a establir els seus nius de manera comunal. Són ocells molt vocals. Els seus reclams són un dels sons més característics de les zones més agrestes de la nostra geografia.

Garsa blava (*Cyanopica cooki*)

La distribució actual del gènere és atípica, ja que les dues espècies actuals: la garsa blava asiàtica (*Cyanopica cyanus*) i la garsa blava ibèrica (*Cyanopica cooki*), molt similars entre ells, presenten una distribució discontinua separada per milers de km. Fins fa pocs anys es pensava que la garsa blava havia arribat a la península Ibèrica amb els navegants portuguesos en els seus viatges al llunyà orient, però les diferències entre ambdues espècies apunten a una separació molt més antiga. Recents troballes de fòssils del Plistocè a Gibraltar reforcen la idea que la colonització europea no ha estat producte d'una introducció humana.

A la Comunitat Valenciana és una espècie de recent aparició que no s'havia detectat en els primers treballs d'ocells nidificants (Urios et al., 1991; Martí & del Moral, 2003) ni existeixen referències fiables antigues de la seua presència. La primera cita data de 2004 a Torrevella i no va ser fins a 2010 quan es va poder comprovar per primera vegada la seua reproducció (Pujol et al., 2015). L'origen d'aquesta xicoteta població no és clar, ja que alguns dels ocells observats portaven anelles de color, la qual cosa sembla relacionar-les amb fugues d'ocells mantinguts en captivitat. De totes maneres, tampoc es descarta l'arribada d'ocells des de poblacions salvatges

(Pujol et al., 2015). Ocupa espais oberts amb zones conreades o herbàcies i arbratge dispers i dunes amb bosquets de pins i eucaliptus (Martí & del Moral, 2003). A la Comunitat Valenciana ocupa àrees humanitzades pròximes a zones humides, la qual cosa no deixa de ser una situació atípica ateses les necessitats ecològiques de l'espècie en altres àrees de la península Ibèrica (Pujol et al., 2015), encara que la garsa blava asiàtica ocupa hàbitats antropitzats com a parcs i jardins (Madge, 2019). Alimentació molt variada, fonamentalment invertebrats de tota mena i llavors i fruits d'una àmplia varietat d'espècies. Pot caçar algun petit ocell o depredar sobre nius. Sembla competir amb la garsa, sobretot en aquells llocs en els quals aquesta és abundant, arribant a ser desplaçada i a fer-la desaparèixer (Madge & de Juana, 2019).

Gaig euroasiàtic (*Garrulus glandarius*)

La seua coloració blanca i marró i el disseny i color de les ales l'allunyen de l'estereotip típic d'un còrvid. S'estén per tota Europa fins a gairebé l'extrem N i per Àsia central fins al Japó i les illes Kurils. Multitud de subespècies (27) (Madge, et al. 2019) reflecteixen la forta tendència al sedentarisme, encara que pot realitzar importants irrupcions cap al SO en el N de la seua distribució si escassegen les llavors a la tardor. Ocupa zones boscoses (denses i aclarides) que són tant de pinedes com de quercínees. Comú encara que solitari i en baixes densitats. Es manté sempre dins de la cobertura arbòria. No és excessivament vocal, encara que els seus reclams se senten a molta distància i inclouen diversos tipus de crits aspres i gralls sense cap qualitat musical. És un bon imitador, incloent les veus d'una varietat d'espècies d'ocells. Aquestes imitacions passen desapercibudes en la naturalesa però es coneixen bé en ocells en captivitat (Madge, et al. 2019). El seu nom llatí genèric *Garrulus* fa referència a la potència de les vocalitzacions de l'espècie. En general passa bastant desapercbut, encara que és popularment coneguda per la gent de camp en àrees boscoses ben conservades. Les parelles es mantenen probablement unides al llarg de tota la vida. La seua alimentació és molt variada i inclou tot tipus d'invertebrats, ous i pollets de multitud d'ocells, a més de llavors i fruits que consumeix segons la disponibilitat. És sobretot conegut pel seu costum d'enterrar els aglans en època d'abundància per a aprofitar-los quan el menjar escasseja. S'ha estimat que un sol exemplar pot arribar a enterrar fins a 3.000 aglans en un mes. Malgrat la bona

capacitat per a recuperar-les, moltes acaben produint nous arbres, actuant com a involuntari promotor dels boscos d'alzines, sureres i roures.

Garsa (*Pica pica*)

El gènere *Pica* és un dels més èxits de la família, amb 4 espècies estretament relacionades que s'estenen àmpliament per l'hemisferi nord. A Europa, la garsa ha experimentat una recent expansió per àrees urbanes, la qual cosa li ha permès ampliar la distribució de manera notable. Li agrada ocupar zones obertes amb arbratge dispers, on troba oportunitats d'alimentació en el sòl. Evita zones desforestades o excessivament arbrades. És bàsicament carronyera i en entorns urbans és una espècie comensal de l'home, aprofitant tot tipus d'aliments que es posen al seu abast.

La colonització de l'espècie a la Comunitat Valenciana sembla que es va produir de N a S, amb les primeres cites a la Plana de Castelló en 1992 (Díes & Díes, 1994), quasi immediatament, en 1994, es confirma la nidificació de l'espècie (Díes & Díes, 1997). El procés d'expansió segueix fins fa relativament pocs anys, colonitzant noves àrees costaneres a València i Alacant. Actualment les agrupacions en els dormidors acumulen centenars d'exemplars (Tirado et al., 2017; 2019).

Gralla occidental (*Corvus monedula*)

Espècie del gènere *Corvus* de petita grandària i amb bec relativament fi, la qual cosa unit al seu costum de fer nius en forats, al contrari que la resta d'espècies del gènere, la fan diferent, per la qual cosa s'ha proposat la reubicació taxonòmica en el gènere *Coloeus*.

Localment comú en zones de la província de València i Alacant i bastant estranya a Castelló; aquí sembla haver experimentat una progressiva rarificació, ja que a penes queden unes poques poblacions d'escassa importància, en comparació amb les dades de finals del s. XX que mostrava una distribució bastant àmplia (Urios et al. 1991). Espècie sedentària que es troba en parets calcàries, on nidifica en colònies en àrees envoltades de cultius. A l'hivern pot realitzar desplaçaments cap a zones costaneres, com és el cas de l'Albufera de València o l'embassament de la Pedrera, que acull grups hivernals de certa importància.

Graula (*Corvus frugilegus*)

En el s. XX la graula tenia unes poblacions hivernals abundants provinents d'Europa del N i de l'E

que ocupaven la part centro-occidental de la península Ibèrica. Aquestes poblacions es van anar rarificant a partir dels anys 70 fins a desaparèixer completament ja a principis del s. XXI (Román & Gutiérrez, 2008). La graula és, en aquest sentit, un cas extrem de canvi de comportament migratori recent en una espècie europea.

La Comunitat Valenciana es trobava al marge d'aquest flux migratori i les dades històriques indiquen unes poblacions hivernants escasses, però regulars, en l'Albufera de València en el s. XIX (Vidal, 1851, 1856), mentre que a l'Enciclopèdia d'Història Natural del Paísos Catalans (Ferrer et al. 1986) es va catalogar com hivernant excepcional a Castelló. Més recentment consten diverses cites: 1 ex. (donat com a dubtós pel mateix autor) a Vistabella del Maestrat en 1989 (J. Badillo en Díes & Díes, 1990); 1 grup de 20 ex. en l'embassament de la Pedrera en 1992 (J. Palop en Díes & Díes, 1994); 6 ex. a Segorbe en 1993 (V. J. Hernández et al. en Díes & Díes, 1995), i 1 ex. a Portell de Morella en 1995 (Grup d'Estudi i Protecció dels Rapinyaires).

Cuervo grande (Corvus corax)

El corb comú és una de les espècies més àmpliament distribuïdes de l'hemisferi nord i una de les millor estudiades. És el major dels passeriformes, arribat a aconseguir els 2 kg de pes.

És comú, sobretot en el terç N de la Comunitat Valenciana, sent més escàs a València i a Alacant. Normalment observat en parelles, però puntualment es poden donar concentracions destacades en zones amb abundant disponibilitat d'aliment, com a l'entorn de l'aeroport de Castelló, on a causa d'una sobreabundància de conills es vénen comptabilitzant agrupacions de diverses desenes d'exemplars de forma continuada en els últims anys. Ocupa tot tipus d'hàbitats, encara que evita en general les zones molt antropitzades, cultius extensos, zones àmpliament urbanitzades o marjals.

Cornella negra (Corvus corone)

La cornella negra presenta un cas típic d'especiació derivada de l'última glaciació. Durant el màxim glacial, les poblacions europees van quedar relegades en

La garsa ha tingut un èxit notable, expandint-se per tot l'hemisferi nord, on ocupa una enorme varietat d'hàbitats, aconseguint densitats molt altes en hàbitats humanitzats en moltes parts d'Europa. A la Comunitat Valenciana, aquesta expansió ha arribat a principis del present segle, provocant alarma social en certs col·lectius. Garsa (*Pica pica*). Foto: Miguel Tirado.

el S del continent, on van divergir en dues poblacions: la cornella negra en occident (*C. corone*) i la cornella cendrosa en orient (*C. cornix*). Totes dues formes han estat considerades subespècies fins recentment, ja que les diferències entre elles són molt escasses, sent la més cridanera la coloració uniformement negra de la primera i el disseny bicolor gris i negre de la cendrosa. Després de la glaciació la cornella negra ha ocupat la península Ibèrica, Gran Bretanya i Europa centre-occidental, mentre que la cornella cendrosa ha recolonitzat la resta del continent i Irlanda. S'han produït recents episodis de cria de la cornella cendrosa a Catalunya en una àrea pròxima a aiguamolls costaners, i fins i tot hi ha una cita d'un exemplar en la marjal d'Almenara en 2015 (A. Bereje com. pers.).

La cornella negra, a la Comunitat Valenciana ocupa zones muntanyenques amb àrees obertes i camps de cultiu, on es desplaça habitualment en solitari o en petits grups, sent relativament comú a l'interior de la província de Castelló i una mica més escassa en les altres dues províncies.

Bibliografia

- Cibois, A & Pasquet, E. 1999.** Molecular analysis of the phylogeny of 11 genera of the Corvidae. Ibis 141: 297-306
- Dies J. I. & Dies, B. 1990.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana 1989. Vol. 2. Estació Ornitológica de l'Albufera-SEO. València.
- Dies J. I. & Dies, B. 1994.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana 1992. Vol. 5. Estació Ornitológica de l'Albufera-SEO. València.
- Dies J. I. & Dies, B. 1995.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana 1993. Vol. 6. Estació Ornitológica de l'Albufera-SEO. València.
- Dies J. I. & Dies, B. 1997.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana 1994. Vol. 7. Estació Ornitológica de l'Albufera-SEO. València.
- Ferrer, X., Martínez-Vilalta, A., & Muntaner, J. (eds.) 1986.** Ocells. Història Natural dels Països Catalans. Vol 12. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- López, G. M., Bañuls, A., Zaragozaí, A., Sala, J., Izquierdo, A., Martínez, J. E., Ramos, J., Bañuls, D., Arroyo, S., Sánchez, J. A., Campos, B. & Reig, A. (Eds.) 2015.** Atlas de las aves nidificantes en la provincia de Alicante. Publicacions de la Universitat d'Alacant. SEO/Alicante. Alicante.
- Madge, S. 2019.** Asian Azure-winged Magpie (*Cyanopica cyanus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E.

El gènere *Corvus* és el més ample de la família i tenen algunes característiques comunes: fortes potes prènsils rematades amb potents ungles i caps grans amb becs poderosos. El corb comú (*Corvus corax*) que apareix en aquesta foto, és l'espècie de major grandària de l'ordre Passeriforme, arribant a aconseguir els 2 kg de pes. Foto: Miguel Vilar.

- (eds.). Handbook of the Birds of the World Alive. Lynx Edicions, Barcelona. Consultado en: <https://www.hbw.com/node/60742> (octubre 2019).
- Madge, S. & de Juana, E. 2019.** Iberian Azure-winged Magpie (*Cyanopica cooki*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.). Handbook of the Birds of the World Alive. Lynx Edicions, Barcelona. Consultado en: <https://www.hbw.com/node/60741> (octubre 2019).
- Madge, S., Christie, D. A. & Kirwan, G.M.** 2019. Eurasian Jay (*Garrulus glandarius*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.). Handbook of the Birds of the World Alive. Lynx Edicions, Barcelona. Consultado en: <https://www.hbw.com/node/60727> (octubre de 2019).
- Manegold, A. 2008.** Morphological characters of the tongue skeleton reveal phylogenetic relationships within the Corvidae (Oscines, Passeriformes). *Emu*, 108 : 321-330.
- Martí, R. & del Moral, J. C. (Eds.) 2003.** Atlas de las Aves Reproductoras de España. Dirección General de Conservación de la Naturaleza-Sociedad Española de Ornitología. Madrid.
- Pujol, J. A., Sáez, A. & Izquierdo, A. 2015.** Rabilargo ibérico (*Cyanopica cooki*). En López, G. M., Bañuls, A., Zaragoza, A., Sala, J., Izquierdo, A., Martínez, J. E., Ramos, J., Bañuls, D., Arroyo, S., Sánchez, J. A., Campos, B. & Reig, A. (Eds.) 2015. Atlas de las aves nidificantes en la provincia de Alicante. Publicacions de la Universitat d'Alacant. SEO/Alicante. Alicante.
- Román, J. & Gutiérrez, C. 2008.** La graja *Corvus frugilegus* deja de invernar en España: ¿un nuevo caso de acortamiento de las migraciones?. *Ardeola* 55 (2). SEO / BirdLife. Madrid.
- Tirado, M., Alcocer, A., Marco, J., Vera, P., Bort, J., García, M., Esteller, V. & Luque, E. (Eds.) 2019.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana. Vol. XVI. 2014-2015. Internatura. Castellón de la Plana.
- Tirado, M., Vera, P., Marco, J., Alcocer, A., Bort, J., García, M., Esteller, V., Greño, J. & Luque, E. 2017.** Anuario Ornitológico de la Comunidad Valenciana. Vol. XV. 2012 - 2013. Internatura. Castellón de la Plana.
- Urios, V., Escobar, J. V., Pardo, R. & Gómez, J. A. 1991.** Atlas de las aves nidificantes de la Comunidad Valenciana. Conselleria d'agricultura i Pesca. Valencia.
- Vidal, I. 1851.** Catálogo de las aves de la Albufera de Valencia (1ª parte). Memorias de la Real Academia de Ciencias. serie primera. Tomo I. Parte 2ª.
- Vidal, I. 1856.** Catálogo de las aves de la Albufera de Valencia. Memorias de la Real Academia de Ciencias. serie primera. Tomo IV. Parte 2ª.

Miguel Tirado Bernat. Grup Au d'Ornitologia.